

TRANSNACIONALNI IZVEŠTAJ

SVEST NASTAVNICA I NASTAVNIKA SREDNJIH ŠKOLA O DIGITALNOM SEKSUALNOM I RODNO ZASNOVANOM NASILJU U PARTNERSKIM ODNOSIMA MLADIH

Juni 2020.

„Mogu da neću. Osnaživanje mladih, posebno devojaka, da se suprotstave digitalnom seksualnom i rodno zasnovanom nasilju u partnerskim odnosima“ – Broj ugovora 856800 – REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018

Izveštaj pripremila Nataša Bijelić na osnovu nacionalnih izveštaja koje su pripremile: Eulàlia Pedrola Vives (Španija), Fanni Szalontai (Mađarska), Tanja Ignjatović i Marina Ileš (Srbija), i Nataša Bijelić (Hrvatska).

Prevod sa engleskog na srpski: Stanislava Lazarević

Partnerske organizacije na projektu: Autonomni ženski centar (AŽC, koordinatorska organizacija, Srbija), Centar za edukaciju, savetovanje i istraživanje (CESI, Hrvatska), Fondacija INDERA (Španija), Žene za žene zajedno protiv nasilja (NANE, Mađarska).

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Metodologija istraživanja.....	7
3. Rezultati	8
3.1. Demografske karakteristike uzorka.....	8
3.2. Rodni stereotipi i uloge u školama.....	11
3.3. Rodno zasnovano nasilje i digitalno seksualno rodno zasnovano nasilje	11
3.4. Svest o razmerama problema i iskustva nastavnika o digitalnom SRZN među njihovim učenicima.....	13
3.5. Sposobnost nastavnika da pruže pomoć učenicima koji su izloženi (digitalnom) nasilju u partnerskim odnosima.....	16
4. Preporuke.....	19
5. Reference.....	21

O PROJEKTU

Ovaj transnacionalni izveštaj pripremljen je u okviru projekta pod nazivom **Mogu da neću. Osnazivanje mladih, posebno devojica da se suprotstave digitalnom seksualnom i rodno zasnovanom nasilju u intimnim partnerskim odnosima**. Reč je o projektu koji doprinosi okončanju digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja (SRZN) u intimnim partnerskim odnosima mladih, posebno osnažujući devojke i podržavajući ih da se suprotstave nasilju. Kako bi se postigao ovaj cilj, prva projektna aktivnost bila je prikupljanje dokaza o svesti nastavnica i nastavnika u srednjim školama i njihovim stavovima / strategijama za rešavanje digitalnog SRZN u partnerskim odnosima mladih. Istraživanje je sprovedeno u Španiji, Mađarskoj, Hrvatskoj i Srbiji, gde su pripremljeni nacionalni izveštaji. Ovaj transnacionalni izveštaj pripremljen je na osnovu nacionalnih izveštaja i predstavlja ključne rezultate i uvide koji se odnose na svest i strategije nastavnika u srednjim školama za rešavanje digitalnog SRZN u partnerskim odnosima mladih.

Ovaj projekat je izrađen u saradnji sa sledećim partnerskim organizacijama: Autonomnim ženskim centrom (Srbija), Privatnom fondacijom (Fundacion Privada) Indera (Katalonia, Španija), Žene za žene zajedno protiv nasilja (Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen) (Mađarska) i CESI- Centrom za edukaciju, savetovanje i istraživanje (Hrvatska). Vodeća partnerska organizacija je Autonomni ženski centar. Projekat se finansira iz programa Evropske unije „Prava, jednakost i državljanstvo“.

1. UVOD

Rodno zasnovano nasilje, definisano od strane (UN) Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW Committee) je „nasilje koje je usmereno prema ženi zato što je žena ili koje neproporcionalno utiče na žene“ (član 6) i priznato je kao „oblik diskriminacije koji ozbiljno koči mogućnost žena da uživaju prava i slobode na osnovu jednakosti sa muškarcima“ (član 1). Prvi pravno obavezujući evropski instrument o nasilju nad ženama, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), odnosi se na nasilje nad ženama kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije i, između ostalog, stavlja akcenat na **prevenciju** koja uključuje podizanje svesti, obrazovanje i obuku profesionalaca (poglavlje 3). Istanbulska konvencija stupila je na snagu u tri zemlje učesnice - Španiji, Srbiji i Hrvatskoj. Mađarska je potpisala Konvenciju, ali je odbila da je ratifikuje.

Rodno zasnovano nasilje (RZN) je najbrutalniji izraz rodne nejednakosti koji nesrazmerno pogađa žene i devojke. Može da pogodi i dečake i muškarce, ali to se obično dešava kada pokazuju ne-normativnu seksualnost ili rodnu ekspresiju. Internet i društvene mreže mogu se lako zloupotrebiti u cilju održavanja rodnih stereotipa i podržati rodno zasnovano nasilje. Kada posmatramo digitalno rodno zasnovano nasilje, to nije pojava odvojena od nasilja u fizičkom okruženju, već kontinuitet vanmrežnog nasilja. Tačnije, može se posmatrati kao nasilje omogućeno tehnologijom (EIGE, 2017).

U Evropskoj uniji 5% žena doživelo je jedan ili više oblika digitalnog proganjanja od 15. godine života (FRA, 2014: 87). Digitalno proganjanje u ovom slučaju uključuje proganjanje putem elektronske pošte, tekstualnih poruka ili preko interneta. Pored toga, podaci iz istraživanja FRA za 2014. godinu pokazuju

da je 77% žena koje su doživele digitalno uznemiravanje takođe doživelo bar jedan oblik seksualnog ili / i fizičkog nasilja od strane intimnog partnera; a 7 od 10 žena (70%) koje su doživele digitalno proganjanje takođe su doživele bar jedan oblik fizičkog ili / i seksualnog nasilja od strane intimnog partnera.

Prema istraživanju Evropskog ženskog lobija, žene širom sveta imaju 27 puta veću verovatnoću da će biti maltretirane putem interneta. Pored očigledne nesrazmere između žena i muškaraca (uzrasta od 18 do 24 godine) u pogledu rizika od digitalnog nasilja, većina žrtava najtežih oblika nasilja, kao što su proganjanje i seksualno uznemiravanje, su žene. U Evropi je devet miliona devojaka doživelo neku vrstu digitalnog nasilja do svoje 15. godine; - svaki peti tinejdžer u Evropi doživi digitalno maltretiranje, a među njima su devojke izložene većem riziku; - u 2014. godini 87% svih prijavljenih slika seksualnog zlostavljanja dece prikazivale su devojčice (EWL, 2017: 5). Takođe, žene i devojke su glavna meta takozvane „osvetničke“ pornografije, stvorene bez pristanka svih uključenih strana. Posledice nasilja na mreži mogu biti podjednako ozbiljne kao i fizičko nasilje nad ženama. Posledice se ne razlikuju od posledica uznemiravanja, maltretiranja i proganjanja u fizičkom okruženju i mogu uključivati stresne poremećaje, traume, anksioznost, poremećaje spavanja, depresiju i fizički bol (EWL, 2017.17-18). Kada se bavimo rodno zasnovanim nasiljem, trebalo bi obratiti pažnju i na nedostatak sistematskog prikupljanja podataka. Pored toga, postoji značajan nedostatak podataka i sistematskog praćenja rodno zasnovanog nasilja među mladima.

Pregled nacionalnih konteksta

U **Hrvatskoj** je nasilje u partnerskim vezama mladih nedovoljno istražen problem koji je i potpuno „nevidljiv“ u oblastima javne politike i zakonodavstva, a koji je povremeno prisutan u obrazovnom sistemu. Zvanični podaci o nasilju u adolescentskim vezama nisu dostupni i samo nekoliko društvenih studija ukazuje na problem neprepoznavanja različitih oblika nasilja u vezama, kao i nevoljnost adolescenata da prijavljuju nasilje. Postojeći protokoli odnose se na nasilje među decom i mladima koji se fokusiraju na vršnjačko nasilje i protokol za rešavanje slučajeva seksualnog nasilja. Nasilje u intimnim vezama, uključujući adolescentne odnose, je pravno potpuno neuređeno područje. Pored toga, ne postoji sistematski pristup prevenciji nasilja u partnerskim odnosima mladih, već se prevencija odnosi na sporadično sprovođenje programa u školama, koje uglavnom osmišljavaju organizacije civilnog društva. Programi prevencije u školama koje su osmislile obrazovne institucije uglavnom su usmereni na nenasilno rešavanje sukoba i sprečavanje vršnjačkog nasilja. Pored toga, *nastavni plan i program zdravstvenog obrazovanja* ne pominje rodno zasnovano nasilje (niti bilo koje drugo pitanje vezano za rod, tj. rodne uloge, rodne stereotipe, rodnu ravnopravnost, itd), već se uglavnom odnosi na vršnjačko nasilje. Studije pokazuju veliku rasprostranjenost nasilja među tinejdžerima, gde su najčešća kontrola i posesivno ponašanje, emocionalne ucene i ljubomora, a dodatno ih olakšava tehnologija (seksting, seksualna ucena, tj. ucenjivanje navodnim kompromitujućim video snimcima). Podaci podržavaju potrebu stručnog osoblja u školama za dodatnim obrazovanjem u vezi sa digitalnim nasiljem, posebno sekstingom i seksorcijom. Pored toga, većina nastavnika izjavljuje da ih učenici nisu prepoznali kao nekoga ko može ponuditi pomoć u slučajevima digitalnog nasilja (Centar za zaštitu dece i omladine, 2019).

U **Mađarskoj** ne postoje državni podaci o nasilju nad ženama, a to je takođe i slabo istražena pojava. Vlada je odbila da ratifikuje Istanbulsku konvenciju u maju 2020. godine, iako je ta država potpisala konvenciju 2014. Prema istraživanju FRA, 27% devojaka pre svoje 15-te godine u Mađarskoj doživljava fizičko, seksualno i / ili psihičko nasilje od strane odrasle osobe. Žene starosne dobi od 15 do 74 godine prijavile su sledeće: 49% je doživelo verbalno / psihološko zlostavljanje od strane partnera, 19% doživelo fizičko zlostavljanje od strane partnera i 7% doživelo seksualno zlostavljanje od strane partnera (FRA, 2014). Istraživanja o digitalnom uznemiravanju i maltretiranju među mladima pokazuju da je više od polovine učenica i učenika učestvovalo u nekom obliku digitalnog maltretiranja, a oko 70% je doživelo neki oblik digitalnog maltretiranja. Takođe su primećene i rodne razlike, tako što su mladići skloni slanju neprijateljskih tekstualnih poruka, uvredljivih slika / memova, pokretanju lažnih glasina i davanju tuđih privatnih kontakt brojeva. Sa druge strane, otprilike trećina devojaka učestvuje u digitalnom maltretiranju u obliku blokiranja druge osobe na mreži (Margitics et al., 2019). Nacionalni osnovni kurikulum kaže da je potrebno da učenici steknu znanje o seksualnosti i intimnim vezama, ali dokument uglavnom naglašava biološke aspekte i ne odnosi se na društvene (npr. nasilje nad ženama i devojka ili nasilje u vezama). Takođe, nastavni programi ne uključuju pitanje rodne ravnopravnosti ili uputstva za nastavnike o tome kako raditi na dekonstrukciji rodnih uloga i stereotipa. Programi prevencije u vezi sa nasiljem nad ženama (NNŽ), nasiljem u tinejdžerskim vezama (NTV) ili digitalnim nasiljem nasiljem (DN) uglavnom kreiraju i sprovode nevladine organizacije.

U **Srbiji**, postojeće zakonodavstvo i protokoli koji se tiču odgovora obrazovnih institucija ne pominju rodno zasnovano nasilje niti preciziraju intimne partnerske odnose mladih kao specifičan kontekst nasilja. Umesto toga, dokumenti regulišu sve oblike nasilja, uključujući digitalno nasilje. Dostupna istraživanja pokazuju da je rodno zasnovano nasilje u školama prisutno i rasprostranjeno - većina anketiranih učenica i učenika osnovnih i srednjih škola iskusila je bar jedan oblik ove vrste nasilja. Dečaci češće vrše rodno zasnovano nasilje i prema devojčicama i dečacima, a dečaci češće opravdavaju nasilje u partnerskim odnosima (Ćeriman i dr, 2015). Pored toga, većina srednjoškolki i srednjoškolaca bila je izložena uznemiravanju putem telefonskih poziva, tekstualnih poruka i na društvenim mrežama. U takvim slučajevima učenici najčešće traže pomoć svojih vršnjaka, zatim roditelja, a vrlo retko i nastavnika. Otprilike polovina nastavnica i nastavnika ocenila je da su obavešteni na zadovoljavajućem nivou o digitalnom nasilju. Svaki deseti nastavnik je izjavio je da ne bi znao šta da radi ako bi se učenici požalili na maltretiranje telefonom ili putem interneta. Većina učenika ne traži pomoć nastavnika u slučaju problema sa digitalnim nasiljem. S druge strane, mišljenje nastavnika je da se u školama ne radi dovoljno na prevenciji digitalnog nasilja (Popadić i Kuzmanović, 2013).

U **Španiji**, rezultati istraživanja pokazuju da svaka deseta adolescentkinja izveštava da je doživela zlostavljanje od strane mladića sa kojim izlazi. Takođe, 1,3 od 10 mladića adolescentne dobi, priznaju da se agresivno ponašaju prema svojim devojka (Ministarstvo za jednakost, 2015). Nadalje, nasilje u intimno partnerskoj vezi (NIP) posredovano tehnologijom izgleda da predstavlja problem među mladim parovima više nego u opštoj populaciji, gde je ¼ devojaka starosti od 16 do 19 godina prijavila da ih partneri kontrolišu putem telefona u odnosu na 9,6% od ukupnog broja ženskog uzorka¹. Druga

¹ Vladina kancelarija protiv rodno zasnovanog nasilja (2015) Anketa o nasilju nad ženama: Glavni rezultati. Ministarstvo zdravlja, socijalnih usluga i publikacija o ravnopravnosti.

studija o percepciji tinejdžera o nasilju u tinejdžerskim vezama (NTV)² otkrila je da svaka treća mlada osoba smatra da je prihvatljivo u nekim okolnostima „kontrolisati raspored svog partnera/partnerke“, „sprečiti partnera/partnerku da vidi porodicu ili prijatelje“, „ne dozvoliti partneru/partnerki koji radi ili studira „ili da mu/joj „kaže šta može ili ne može da radi“. U zakonu o rodno zasnovanom nasilju postoji niz obrazovnih mera koje su usmerene na obuku budućih nastavnika o rodnoj ravnopravnosti. Zakon priznaje da nastavnici igraju ključnu ulogu u prevenciji rodno zasnovanog nasilja (RZN) i identifikaciji mladih koji ga doživljavaju. Potreba za uključivanjem ovih pitanja u nastavne planove i programe nastavnika takođe je podržana postojećim istraživačkim podacima³.

2.METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Korišćena metodologija sastojala se od kvantitativnih metoda prikupljanja dokaza. S ciljem prikupljanja podataka o svesti nastavnika u srednjim školama o njihovim stavovima i strategijama za rešavanje digitalnog SRZN u partnerskim odnosima mladih pripremljen upitnik. Pored demografskih podataka, upitnik je obuhvatio i sledeće teme:

- Prepoznavanje i svest o rodnim stereotipima i ulogama u školskom okruženju (različita očekivanja od dečaka i devojčica u školi, različiti zadaci / obaveze, itd.),
- Stavovi prema RZN i digitalnom SRZN (a posebno u partnerskim odnosima mladih),
- Prepoznavanje RZN i digitalnog SRZN (u partnerskim odnosima mladih),
- Svest o obimu problema digitalnog SRZN-a među učenicima / u njihovoj školi,
- Iskustva nastavnika (tj. susretanje sa problemom digitalnog SRZN u partnerskim odnosima mladih),
- Bavljenje RZN i digitalnim SRZN u partnerskim odnosima mladih,
- Percepcija nastavnika o njihovoj ulozi u rešavanju digitalnog SRZN u partnerskim odnosima mladih.

Upitnik je sadržao kombinaciju otvorenih i zatvorenih pitanja. Pitanja zatvorenog tipa bila su u obliku nominalne i redne skale. Popunjavanje upitnika trajalo je otprilike 15 minuta. Ovaj upitnik je na engleskom jeziku pripremio CESI - Centar za edukaciju, savetovanje i istraživanje, a finalizovan je priložima partnerskih organizacija. Upitnik je preveden i prilagođen nacionalnim kontekstima (tj. u zavisnosti od vrsta škola i nastavnika, kao i njihovih uloga u obrazovnom sistemu).

Postupci prikupljanja podataka varirali su od zemlje do zemlje. U Hrvatskoj je upitnik bio sproveden preko interneta putem softvera Survey-Monkey. U Kataloniji (Španija) je takođe korišćena je onlajn anketa, dok su u Mađarskoj podaci prikupljeni putem interneta komunikacijom putem elektronske pošte, društvenih mreža ili poslovnih kontakt listi. Srbija se odlučila za prikupljanje podataka putem štampanog upitnika preko kontakt lica za dalju distribuciju zainteresovanom školskom osoblju u različitim školama. Podaci su prikupljeni od decembra 2019. do marta 2020. godine.

² Vladina kancelarija protiv rodno zasnovanog nasilja (2015) Anketa o nasilju nad ženama: Glavni rezultati. Ministarstvo zdravlja, socijalnih usluga i publikacija o ravnopravnosti.

³ Capllonch, M., Alegre, R. M. and Pérez, M. D. (2012) Lights and shadows in teacher training on prevention and gender violence. The views and perceptions of lectures, students and social agents. (Svetla i senke u obuci nastavnika o prevenciji i rodnom nasilju. Pogledi i percepcije predavanja, studenata i društvenih činilaca). Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado, 73 (26,1), 57-74

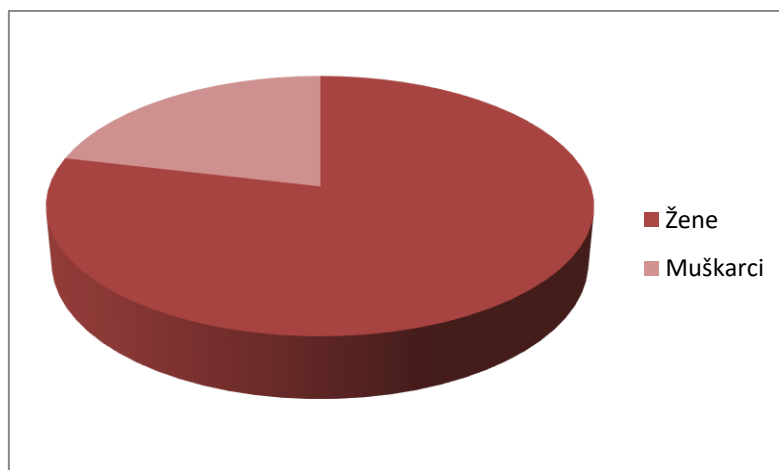
Umesto predviđenog uzorka od 200 nastavnika u svakoj partnerskoj zemlji, većina zemalja imala je nešto veće uzorke: Hrvatska (N = 384), Mađarska (N = 235) i Srbija (N = 209), dok je Katalonija (Španija) dobila dogovoreni uzorak od 200 nastavnica i nastavnika. Korišćeno je prigodno (neprobabilno) uzorkovanje, u skladu sa eksplorativnim načinom istraživanja i ciljevima projekta, što ne dozvoljava uopštavanje dobijenih rezultata. Interpretativni okvir analize naglašava aktivnu ulogu tradicionalnih rodni odnosa, oličenih u rodnoj nejednakosti koja podržava rodno zasnovano nasilje.

3.REZULTATI

3.1. Demografske karakteristike uzorka

Struktura uzorka (N=1028) po polu i starosti bila je sledeća: 78.7 % žena (N=808) i 21.3% muškaraca (N=219) (Grafikon 1).

Grafikon 1.

Većina ispitanica i ispitanika bila je u starosnoj grupi od 41-50 godina (34%), zatim u starosnoj grupi od 31-40 godina (25.7%) dok je 24.4% u starosnoj grupi od 51-59; 9.5% u starosnoj grupi od 22-30 godina i 6.3% starijih od 60 godina. (Grafikon 2).

Grafikon 2.

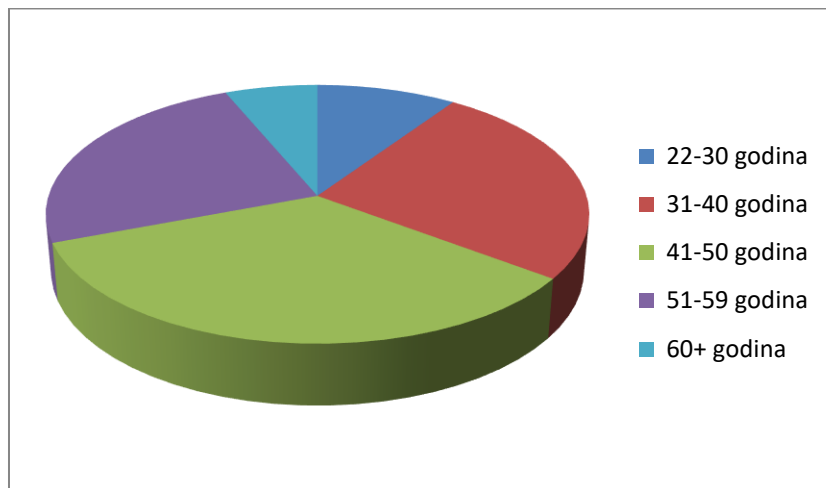

Tabela 1. predstavlja vrstu škole u kojoj nastavnice i nastavnici rade prema školskim sistemima u svakoj partnerskoj zemlji. Anketa je bila usmerena na nastavnike srednjih škola, ali mađarski uzorak je obuhvatio i mali broj nastavnika koji rade u osnovnim školama i drugim institucijama.

Tabela 1.

	VRSTA ŠKOLE							
	Osnovne	Srednje	Stručne	Gimnazije	Umetničke	Državne srednje škole	Privatne srednje škole	Ustanove drugog tipa
Španija						84% (168)	16% (32)	
Mađarska	3% (6)	91% (213)						3% (7)
Srbija			67.9% (142)	23% (48)	9.1% (19)			
Hrvatska			76.6% (294)	20.6% (79)	2.9% (11)			

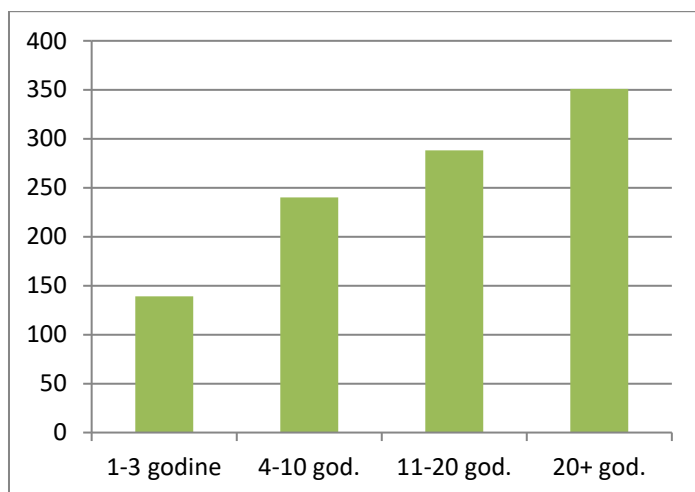
Prema radnom mestu u školi (Tabela 2.), većinu čine nastavnici, a zatim stručnjaci drugih profila zaposleni u školama.

Tabela 2.

RADNO MESTO U ŠKOLI							
	Nastavnik/ca	Psiholog/ psihološ- kinja, pedagog/ pedagoš- kinja	Drugo (direktor- ka škole, bibliotekar-ka, asistent-kinja u nastavi, itd.)	Nastavnik/ca stručnog predmeta	Nastavnik/ ca praktične nastave	Stručna služba (školski psiholog/ psihološkinja, nastavnik/ca dopunske nastave)	Socijalni radnik/ca
Španija	77.5% (155)	13% (26)	9.5% (19)				
Mađarska	80% (188)					11% (26)	3% (11)
Srbija	55.5% (116)	8.6% (18)	0.5% (1)	42.6% (89)	5.3% (11)		
Hrvatska	83.1% (319)	12% (46)	4.9% (19)				

Većina nastavnica i nastavnika ima značajno nastavno iskustvo u školama: 34,5% ima preko 20 godina iskustva; 28,3% ima 11-20 godina iskustva; 23,6% nastavnika ima od 4-10 godina nastavnog iskustva; i 13,6% ima manje od 3 godine iskustva u nastavi (Grafikon 3.).

Grafikon 3.

3.2. Rodni stereotipi i rodne uloge u školama

U cilju da se izmeri rodno diskriminatorско ponašanje školskog nastavnog osoblja prema učenicima, od njih se tražilo da navedu za niz izjava, da li se ono što svaka izjava opisuje dešava podjednako sa učenicima i učenicama ili se ta izjava ne odnosi posebno na jedan od polova. Izjave su bile povezane sa različitim očekivanjima i zadacima: imati bolje ocene; biti bolji u jezicima, matematici; biti mirniji u učionici; biti prvenstveno krivi ako se nešto razbije ili ošteti; biti zaduženi za čišćenje, pomaganje oko računarske opreme / računarskim programima ili nošenju nečeg teškog.

U svim zemljama je u određenoj meri primećena rasprostranjenost rodnog diskriminatornog ponašanja prema učenicima. Prijavljena rodna stereotipna očekivanja, uloge i ponašanja veoma su slična u svim zemljama.

U **Španiji** preovlađujuće rodno diskriminatorно ponašanje među nastavnicama i nastavnicima uključuje sledeće: dečaci su uglavnom dobili zadatak da nose nešto i bivaju češće osumnjičeni ako je nešto polomljeno, dok je dominantno očekivanje da devojčice budu mirnije u učionici. U svim ostalim ispitivanim situacijama, većina nastavnika izvestila je da nema rodniх očekivanja ili zadataka učenica i učenika.

U **Srbiji** rezultati pokazuju umereno prisustvo rodniх stereotipa. Od dečaka se očekuje da koriste fizičku snagu, da budu aktivniji i bolje u korišćenju računarske tehnologije i nešto bolji u matematici, dok se od devojčica očekuje da budu pasivnije i tiše, sa boljim školskim rezultatima, posebno u učenju jezika, i doživljavaju ih kao pogodnije za obavljanje poslova čišćenja.

U **Mađarskoj** preovlađujuća stereotipna očekivanja, uloge i ponašanja među nastavnicama su sledeći: očekuje se da mladići pomažu sa računarima, uglavnom im se dodeljuje zadatak da nešto nose, a bivaju češće osumnjičeni ako se nešto pokvarilo. Dominantno očekivanje za devojaka je da su mirnije u učionici. U drugim ispitivanim situacijama, većina nastavnika izvestila je da nema rodniх očekivanja ili zadataka za učenike.

U **Hrvatskoj** i dalje u određenoj meri preovlađuje diskriminatorско ponašanje nastavnika u školama prema učenicima. Kod nastavnika se primećuju rodna stereotipna očekivanja, uloge i ponašanja, npr. od devojaka se očekuje da budu mirne u učionici, a od mladića se očekuje da izvršavaju zadatke koji zahtevaju fizičku snagu (tj. da nešto nose) ili pomažu sa računarima i bivaju češće osumnjičeni ako je nešto polomljeno.

3.3. Rodno zasnovano nasilje i digitalno seksualno rodno zasnovano nasilje

Mišljenja i stavovi nastavnika prema RZN i digitalnom SRZN mereni su korišćenjem različitiх izjava koje sadrže neke od postojećih rodniх stereotipa, predrasuda ili uobičajenih mitova o nasilju. Ispitanice i ispitanici su zamoljeni da izraze nivo saglasnosti na skali od pet tačaka.

U **Srbiji** rezultati ne pokazuju eksplicitne predrasude ispitanika u pogledu rodno zasnovanog nasilja i digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u intimnim partnerskim odnosima mladiх. Skoro svi

nastavnici / školsko osoblje smatraju neprihvatljivim da se nasilje u romantičnim / intimnim partnerskim vezama opravdava „pravom“ dečka da se ponaša na takav način prema svojoj devojci, ili „neprimerenim“ izgledom (tj. odećom koju nosi) ili ponašanjem devojke. Eksplicitno slaganje registrovano kod stava da je seks bez pristanka silovanje. Međutim, školsko osoblje smatra da postoji „rodna simetrija“ u nasilničkom ponašanju mladih oba pola, gde se nešto više od polovine slaže da su devojke podjednako nasilne kao i mladići. Značajan broj ispitanika nije siguran ili ima neke predrasude u vezi sa izjavama o znanju i iskustvima seksualnosti (tj. da li mladi o seksualnosti uče putem pornografije) ili o psihološkoj prirodi i dinamici zlostavljanja u romantičnom / intimnom partnerskom odnosu (tj. lako je napustiti nasilnu vezu). Takođe, stručnjaci zaposleni u školama nisu odlučni u pogledu nivoa poverenja mladih u njih kada je reč o obelodanjivanju i traženju pomoći u konkretnim slučajevima zlostavljanja.

U **Hrvatskoj**, mišljenja i stavovi nastavnica i nastavnika prema RZN i digitalnom SRZN odražavaju određeni nivo svesti o ovoj temi. U tom pogledu, većina nastavnika se ne slaže sa normalizacijom nasilja (npr. opravdano je da mladić ošamari devojku) i uobičajenih mitova o nasilju (npr. devojka koja nosi kratke suknje i pripijene majice je sama kriva ako je neko napadne; seks bez pristanka je silovanje čak i kad se osoba nije opirala). Većina ih je upoznata sa dinamikom nasilnih odnosa (npr. složili su se da nije lako napustiti nasilnu vezu) i nisu skloni okrivljujućem stavu prema žrtvama (npr. nije devojka kriva ako njene golišave slike poslate dečku završe na internetu). Zanimljivo je da je percepcija većine nastavnika da su devojke podjednako nasilne kao i mladići. Po nekim pitanjima, nastavnicima je bilo teško da procene da li učenici veruju nastavnicima / stručnjacima zaposlenim u školi dovoljno da zatraže pomoć u slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama; da li mladi uče o seksualnosti putem pornografije; ili da li se devojke oblače provokativno kako bi privukle pažnju mladića, tako da je većina njih ostala neodlučna.

U **Španiji** većina nastavnica i nastavnika nema okrivljujuće stavove prema žrtvama i svesni su dinamike zlostavljanja. Većina se slaže da način na koji se devojka oblači nju ne čini odgovornom za nasilje kojem je izložena; da je seks bez pristanka silovanje čak i ako se osoba nije opirala; da nasilje nad ženama nikada nije opravdano; da žrtvi nije lako da napusti nasilnu vezu; i da devojka nije kriva ako njene golišave slike poslate dečku završe na internetu. Iako većina nastavnika ne smatra da su devojke podjednako nasilne kao mladići, četvrtina njih se slaže, a trećina je neodlučnih o tom pitanju. Neslaganje je izraženo zbog izjava koje se odnose na devojke koje se provokativno oblače kako bi privukle pažnju mladića, iako je četvrtina ostala neodlučna. Nešto više od polovine nastavnika smatra da mladi ljudi o seksualnosti uče putem pornografije. Takođe oko polovine nastavnika nije u stanju da proceni da li učenici imaju poverenja u njih kada je reč o traženju pomoći u slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama, u poređenju sa trećinom koja misli da učenici imaju poverenja u njih i petinom koja misli suprotno.

U **Mađarskoj** većina nastavnica i nastavnika nije sklona stavovima koji okrivljuju žrtve. Ne slažu se da devojka zaslužuje nasilje zbog svoje „provokativne“ odeće; da nasilje ponekad može biti opravdano i da je seks bez pristanka silovanje čak i ako se osoba nije opirala. Takođe su svesni dinamike zlostavljanja u kojima većina zastupa mišljenje da žrtvi nije lako da napusti nasilnu vezu. Iako većina smatra da nije krivica devojke ako njene golišave slike koje je poslala dečku završe na internetu, trećina nastavnika je sklona stavu koji krivi žrtve. Kada je u pitanju učenje o pitanjima seksualnosti, gotovo polovina ispitanika slaže se da učenici o seksualnosti uče putem pornografije, dok se trećina ne slaže s tim, a

čtvrtina njih nije odlučeno. Slična je situacija primećena u vezi sa izjavom da se devojke provokativno oblače kako bi privukle pažnju mladića - gotovo polovina ispitanih se slaže, a treća se ne slaže. Mišljenje većine nastavnika je da učenici nemaju poverenja u njih da obelodane i traže pomoć u slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama, dok je trećina nastavnika neodlučna o tom pitanju.

Uočene su sličnosti u zemljama u pogledu mišljenja nastavnica i nastavnika i stava prema RZN i digitalnom SRZN. Nastavnici se uglavnom drže stava da žrtve ne treba kriviti i pokazuju svest o dinamici zlostavljanja. Takođe je nastavnicima bilo teško da procene da li učenici imaju dovoljno poverenja u njih da potraže pomoć u slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama.

3.4.Svest o razmerama problema i iskustva nastavnica i nastavnika o digitalnom SRZN među njihovim učenicima

Nastavnice i nastavnici su pitani o njihovoj svesti i stavovima o **razmerama** problema rodno zasnovanog nasilja kojem su izloženi njihovi učenici, kao i obimu u kojem je ta **tema prisutna** u formalnoj i neformalnoj komunikaciji između različitih predstavnika škola. Ispitanici su takođe upitani da li imaju konkretne informacije (direktne ili indirektne) o iskustvima svojih učenika i učenica koji se suočavaju sa ovim problemom, kao i o tome kako je to iskustvo **uticalo** na njih.

U **Hrvatskoj**, uvid u znanje nastavnika; percepcija i svest o problemu nasilja u partnerskim vezama mladih pokazali su da samo ¼ nastavnika smatra da je nasilje u partnerskim vezama tinejdžera ozbiljan problem među učenicima. Međutim, oni izveštavaju da je nasilje u partnerskim vezama mladih tema razgovora, kako formalnih, tako i neformalnih sa učenicima i u manjoj meri tema stručnih diskusija (i neformalnih razgovora) među nastavnicima. Što se tiče susreta sa slučajevima nasilja među tinejdžerima u njihovoj školi ili saznanja o njima, oko polovine nastavnika se nije susrelo ili čulo za slučajeve, dok je nešto manje od polovine informisano o takvim slučajevima. Veći broj nastavnika izjavljuje da su bili direktno ili indirektno obavešteni da su njihove učenice češće žrtve nasilja (tj. fizički, psihološki ili seksualno zlostavljane u svojim intimnim vezama) u poređenju sa svojim učenicima.

Nastavnici su takođe pitani da li imaju saznanja o tome da je neki njihov učenik /ca doživeo različite oblike **digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u intimnoj vezi**. Nastavnici su izjavili da su (direktno ili indirektno) obavešteni o učenici u intimnoj vezi koja je bila izložena nasilnom ponašanju svog dečka putem digitalne tehnologije. Preovladavale su kontrolišuća ponašanja i pretnje, tj. oblici psihološkog nasilja (npr. prekomerna upotreba poruka, uključujući i preteće, koje su je uplašile). Digitalno seksualno nasilje je takođe prisutno, ali u manjoj meri u poređenju sa psihološkim nasiljem. Nastavnici su takođe izvestili da je iskustvo nasilnog ophođenja negativno uticalo na učenicu (tj. *da je to bilo ozbiljno i uznemirujuće za nju*). Na pitanje da li im je poznato da je neki učenik bio izložen nasilnom ponašanju u intimnim vezama od strane devojke putem digitalne tehnologije, nastavnici su prijavili manju prevalencu nasilnog ponašanja. Najrasprostranjenije, ali u manjoj meri u poređenju sa devojka, je digitalno nasilje i pretnje (npr. pisanje ružnih stvari o njemu na njenoj profilnoj stranici, slanje pretećih poruka). Nastavnici su izvestili da pretrpljeno nasilno ponašanje negativno utiče na mladiće, dok su neki primetili (ili su obavešteni) da učenik nasilno ponašanje smatra smešnim i bezopasnim.

U **Mađarskoj**, većina nastavnica i nastavnika je ocenila da nasilje u partnerskim vezama tinejdžera nije ozbiljan problem među učenicima. Više od polovine prijavilo je da to nije tema razgovora sa učenicima. O ovoj temi se neformalno raspravlja među nastavnicima više nego profesionalno. Takođe, to nije česta tema razgovora sa roditeljima, gde nešto manje od petine nastavnika izjavljuje da o tome razgovaraju sa roditeljima. Što se tiče susretanja sa slučajevima nasilja u tinejdžerskim partnerskim vezama u njihovoj školi ili saznanja o njima, oko polovine nastavnika se nije susrelo ili čulo za takve slučajeve, dok je polovina njih obavještena o takvim slučajevima. Nastavnici su češće informisani o učenicama koje su žrtve nasilja u poređenju sa njihovim učenicima. Nešto više od polovine nastavnika bilo je direktno ili indirektno informisano da je učenica u svojoj intimnoj vezi doživela psihičko zlostavljanje, dok je skoro četvrtina informisana o fizičkom nasilju, a petina o seksualnom nasilju nad učenicom. Trećina nastavnika obavještena je da je neki njihov učenik doživeo psihičko nasilje u svojoj intimnoj vezi.

Kada se radi o **specifičnim oblicima digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci pokazuju velike rodne razlike. Otprilike trećina, do polovina nastavnika izjavila je da je obavještena da su njihove učenice izložene takvim iskustvima. Najčešći oblici zlostavljanja učenica su širenje glasina o njoj korišćenjem mobilnog telefona / elektronske pošte / društvenih mreža; pisanje ružnih stvari o njoj na njegovoj profilnoj stranici; slanje pretećih tekstualnih poruka; korišćenje njenog naloga na društvenim mrežama bez njenog odobrenja i korišćenje informacija sa njenih stranica na društvenim mrežama da bi je uznemiravali ili omalovažavali. Manje nastavnika je prijavilo da su obavješteni i da su učenici izloženi takvim iskustvima. Najčešći oblici zlostavljanja o kojima su izveštavali nastavnici su širenje glasina o njemu koristeći mobilni telefon / elektronsku poštu / društvene mreže i pisanje ružnih stvari o njemu na njegovoj profilnoj stranici. Iako većina nastavnika nije bila u stanju da proceni kako digitalno RZN utiče na njihove učenike i učenice, skoro polovina njih je obavještena ili je primetila da ono ima negativan uticaj na devojke, a petina je prijavila negativan uticaj na mladiće.

Srbiji skoro polovina nastavnica i nastavnika ne zna da li je nasilje u partnerskim vezama mladih ozbiljan problem među učenicima, dok drugi, u istom procentu, smatraju da jeste ozbiljan problem, ili da nije ozbiljan problem. Ipak, većina ispitanika navodi da je to tema neformalnih razgovora među nastavnicima u njihovoj školi, dok je skoro polovina njih smatrala da je to tema razgovora sa učenicima, bilo kao razredna ili neformalna tema. Dve petine ispitanika nikada nisu čuli ili nisu obavješteni o slučaju nasilja u partnerskim odnosima mladih kojem je bila izložena učenica ili učenik njihove škole. Slično tome, ova tema, prema mišljenju ispitanika, nije tema o kojoj se profesionalno govori među nastavnicima u njihovoj školi, mada trećina ispitanika ima pozitivan odgovor na ova pitanja. To takođe nije česta tema razgovora sa roditeljima. Bilo je mnogo više nastavnika koji nemaju saznanja o konkretnom iskustvu učenika i učenice iz svoje škole sa različitim oblicima nasilja. Pored toga, ispitanici su imali više informacija o iskustvu psihološkog nego fizičkog i seksualnog nasilja u intimnim vezama. Većina nastavnika je direktno ili indirektno obavještena da su njihove učenice češće žrtve fizičkog, psihološkog i seksualnog nasilja u svojim intimnim vezama. Fizičko i seksualno zlostavljanje učenica je šest puta prisutnije nego kod učenika, dok je psihološko zlostavljanje učenica dvostruko prisutnije u vezama nego psihološko zlostavljanje učenika.

Kada su u pitanju specifični oblici **digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci pokazuju velike rodne razlike. Dvostruko više nastavnika ima informacije o učenicama koje su izložene takvim iskustvima u poređenju s brojem onih koji imaju takve informacije o učenicima.

Najčešći oblici zlostavljanja učenica je širenje glasina o njoj koristeći mobilni telefon / elektronsku poštu / društvene mreže; primanje pretećih poruka i strah ako se ne odazove njegovim pozivima / porukama.

Što se tiče istih oblika zlostavljanja kojima su bili izloženi učenici, najčešći su bili: pisanje ružnih stvari o njemu na njegovoj profilnoj stranici; i širenje glasina o njemu koristeći mobilni telefon / elektronsku poštu / društvene mreže, što je skoro dvostruko ređe u poređenju sa iskustvom učenica. Na osnovu informacija školskih nastavnika, postoji oštra asimetrija u iskustvima učenika i učenica kada su u pitanju posebno teški oblici digitalnog seksualnog nasilja (npr. kreiranje i objavljivanje pornografskog materijala ili pretnje slanjem materijala seksualne sadržine), gde su devojke izložene takvom nasilju šest do sedam puta češće nego mladići. Digitalno RZN je negativno uticalo na one koji su im bili izloženi, a nastavnici smatraju da je to za devojke dvostruko češće ozbiljno i uznemirujuće nego za mladiće. U slučaju učenika, više je prisutan „šaljivi efekat“ (tj. shvaćeno je kao smešno i bezopasno).

U Španiji manje od polovine nastavnica ne smatra da je nasilje u tinejdžerskim vezama (NTV) ozbiljan problem među učenicima, dok trećina njih ne zna. Petina nastavnika nije u stanju da proceni da li je NTV tema razgovora sa učenicima, dok približno isti procenat njih misli da jeste, odnosno da nije. O ovoj temi se neformalno raspravlja među nastavnicima više nego profesionalno. Štaviše, to nije česta tema razgovora sa roditeljima. Što se tiče susretanja sa slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama u njihovoj školi ili saznanja o njima, oko polovine nastavnika se nije susrelo ili čulo za takve slučajeve, dok je polovina njih bila obavještena o takvim slučajevima. Nastavnici navode da su bili direktno ili indirektno obavješteni da su njihove učenice češće žrtve nasilja (tj. fizički, psihološki ili seksualno zlostavljane u svojim intimnim vezama) u poređenju sa svojim učenicima, a najčešća vrsta zlostavljanja bila je psihološko zlostavljanje.

Kada su u pitanju specifični oblici **digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci pokazuju velike rodne razlike. Otprilike trećina nastavnika izvestila je da je obavještena da su učenice izložene takvim iskustvima. Najčešći oblici zlostavljanja učenica je širenje glasina o njoj koristeći mobilni telefon / elektronsku poštu / društvene mreže; slanje pretećih tekstualnih poruka; korišćenje informacija sa njenih stranica na društvenim mrežama da bi je uznemiravali ili omalovažavali; preterano slanje poruka zbog čega se osećala nesigurno ili uplašeno. Manji broj nastavnika izvestio je o najčešćim oblicima zlostavljanja učenika širenjem glasina o njemu koristeći mobilni telefon / elektronsku poštu / društvene mreže i pišući o njemu ružne stvari na njegovoj profilnoj stranici. U poređenju sa učenicima, učenice su u intimnim vezama doživljavale digitalno seksualno i rodno zasnovano nasilje 3 do 6 puta češće. Većina nastavnika izvestila je da digitalno RZN negativno utiče na učenike i učenice, s tim što je više nastavnika izjavilo da takvi postupci negativno utiču na devojke. Skoro trećina nastavnika izjavila je da primećuje da dečaci takve situacije doživljavaju kao smešne.

Svest nastavnica i nastavnika o razmerama problema i iskustvima digitalnog SRZN među učenicima je slična u zemljama u kojima su neki nastavnici ocenili da nasilje u partnerskim vezama tinejdžera nije ozbiljan problem među učenicima, neki ne znaju, dok drugi smatraju da je to ozbiljan problem. Kao tema razgovora prisutna je nasilje u partnerskim vezama tinejdžera, ali više kao tema neformalnih nego profesionalnih razgovora među nastavnicima. To je takođe tema razgovora sa učenicima, ali vrlo je retko prisutna kao tema razgovora sa roditeljima. Nastavnici se u svom radu susreću sa slučajevima nasilja u partnerskim vezama tinejdžera. Uobičajeni nalaz u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem je da su nastavnici češće obavještavani o učenicima koje su žrtve nasilja u svojim intimnim vezama u

poređenju sa učenicima. Pored toga, u vezi sa digitalnim seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem u intimnim vezama, podaci pokazuju razlike po polu. Učenice češće doživljavaju digitalno seksualno i rodno zasnovano nasilje u intimnim vezama. Iako je digitalno RZN negativno uticalo na one koji su im bili izloženi, percepcija nastavnika je da je to ozbiljnije i više uznemirujuće za devojčice, dok se u slučaju dečaka primećuje „šaljivi efekat“ takvih postupaka.

3.5. Sposobnost nastavnica i nastavnika da pruže pomoć učenicima koji su izloženi (digitalnom) nasilju u partnerskim odnosima mladih

Od nastavnika i školskog stručnog osoblja zatraženo je da procene da li im trenutna znanja i veštine omogućavaju **da pomognu** svojim učenicima i učenicama u situacijama obelodanjivanja digitalnog seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Takođe, postavljeno im je pitanje da li su im se učenici **ikad obratili za pomoć**, da li su bili **u stanju da pomognu** i **kako**. Pored toga, upitani su da li smatraju da je njihova **uloga** da na ovaj problem odgovore svojim radom i sa učenicima, a zatim da procene svoje **znanje** o digitalnom seksualnom i rodno zasnovanom nasilju u intimno-partnerskim odnosim mladih i izraze svoje **potrebe** u vezi sa ovim problemom, kao i njihovo mišljenje o **potrebama** mladih u vezi sa pomenutim temama.

Iako u **Srbiji** veliki broj stručnog školskog osoblja ima prilično dobro znanje, više od polovine ga ocenjuje kao delimično, a dobar deo kao loše. Podaci takođe pokazuju da se mladi najčešće ne obraćaju svojim nastavnicima ili drugim članovima školskog osoblja u situacijama kada su izloženi nasilju, uključujući rodno zasnovano i seksualno nasilje, još manje u slučajevima digitalnih oblika takvog zlostavljanja u romantičnoj / intimnoj partnerskoj vezi. Informacije nastavnika o iskustvima digitalnog zlostavljanja dolaze podjednako iz direktnog obelodanjivanja od strane žrtava, kao i od njihovih prijatelja. Istovremeno, roditelji retko komuniciraju sa predstavnicima škola o ovim problemima. Odgovori nastavnika potvrđuju da je većina njih znala kako i bila u stanju da pomogne u konkretnom slučaju nasilja. Najčešći oblik pružene pomoći bio je upućivanje učenika drugim relevantnim predstavnicima škole, pa bi zato povećanje znanja i veština, kao i razvoj međusektorske komunikacije u zajednici trebalo da budu intervencije osnaživanja školskog osoblja.

Većina nastavnica i nastavnika smatra da bi njihova uloga u radu sa učenicima trebalo da bude bavljenje temom digitalnog seksualnog nasilja među tinejdžerima. Bez obzira na dobro samovrednovanje znanja nastavnika koje se tiče RZN, značajan je deo onih koji veruju da imaju slabo ili prosečno znanje o tome. Samo mali deo ispitanika kaže da su aktivno uključeni u mere prevencije povezane sa ovom pojavom u svojoj školi. Većina navodi potrebu za stručnim usavršavanjem i korisnim edukativnim materijalima, kao i potrebu za informacijama o kontakt-osobama u svim relevantnim službama, ali i za unapređenjem multisektorske saradnje u koju bi škola mogla aktivno da se uključi. Što se tiče potreba mladih u vezi sa predmetom istraživanja, obrazovanje, dostupnost materijala, podizanje svesti mladih o problemu i promenama u stavovima mladih i uopšte promene sistema vrednosti najčešći su odgovori stručnog školskog osoblja.

U **Mađarskoj** je polovina nastavnica i nastavnika ocenila da mogu delimično pružiti pomoć učenicima koji preživljavaju fizičko, psihičko, seksualno i digitalno zlostavljanje u svojim partnerskim vezama, na osnovu postojećih znanja i veština. 2/5 nastavnika ocenilo je svoje znanje o digitalnom seksualnom

nasilju u partnerskim vezama mladih kao prosečno u poređenju sa manje od četvrtine, koji su ocenili svoje znanje kao prilično dobro ili veoma dobro. Većina nastavnika smatra da bi njihova uloga trebalo da bude rešavanje problema digitalnog seksualnog nasilja među tinejdžerima u njihovom radu sa učenicima, ali i uz pomoć i podršku školskog psihologa / pedagoga.

Više od polovine nastavnika izvestilo je da im se učenici ili neko blizak učenicima nisu obratili za pomoć zbog nasilja u tinejdžerskim partnerskim vezama. Petina je prijavila da su učenice zatražile pomoć, a desetina nastavnika je prijavila da su pomoć zatražili i učenici i učenice, dok je vrlo mali broj učenika od njih zatražio pomoć. U slučajevima digitalnog tinejdžerskog nasilja, manji broj učenika potražio je pomoć od nastavnika. U slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama i digitalnog nasilja u tinejdžerskim vezama, više nastavnika je prijavilo da je od njih učenica zatražila pomoć, nego li učenik. Skoro polovina nastavnika izvestila je da je u stanju da pomogne učenicima, dok petina nije osećala da može pružiti pomoć. Strategije pomoći uključuju upućivanje učenika na školskog psihologa; uključivanje roditelja i kolega nastavnika; ili rad na prevenciji. Velika većina nastavnika izvestila je da nisu uključeni u preventivni rad. Oni koji sprovode preventivne aktivnosti uglavnom koriste materijale koje su pripremile organizacije civilnog društva. Nastavnici su prijavili da im je u radu sa mladima, što se tiče znanja, veština i aktivnosti u vezi sa problemom nasilja u tinejdžerskim odnosima / digitalnog seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama, potrebno sledeće: razvoj i razvijanje veština (tj. samosvest, samopouzdanje, veštine rešavanja konflikta); podizanje svesti (tj. prepoznavanje zlostavljачkog ponašanja, mogućnosti traženja pomoći, izgradnja poverenja između nastavnika i učenika) i obrazovanje (tj. seksualno obrazovanje, obrazovanje o pornografiji, ponašanje na internetu).

U **Hrvatskoj** je oko trećina nastavnica i nastavnika procenila da su, imajući u vidu trenutna znanja i veštine, u stanju da pruže pomoć učenicima koji preživljavaju fizičko nasilje, digitalno nasilje u partnerskoj vezi i u manjoj meri pružiti pomoć u slučajevima psihološkog i seksualnog zlostavljanja u partnerskom odnosu.

Iako je većina nastavnika izjavljivala da im se učenici nikada nisu obratili i zatražili pomoć zbog nasilja u tinejdžerskim vezama i digitalnog nasilja u tinejdžerskim vezama, neki od njih su izvestili da su od njih tražili pomoć učenici ili neko njima blizak (prijatelji ili roditelji). Više nastavnika je prijavilo da ih je zamolila za pomoć učenica, nego li učenik. Pored toga, oko trećine nastavnika je izvestilo da su u stanju da pomognu, nasuprot druge trećine koja je rekla da nisu u mogućnosti da pomognu. Strategije pomaganja nastavnika uključuju: upućivanje učenika na školskog psihologa / pedagoga; sleđenje školske politike / protokola u slučajevima nasilja; pokretanje preventivnih aktivnosti; upućivanje učenika na službe za podršku u zajednici; i poštovanje nacionalnog protokola u slučajevima nasilja. Takođe, nastavnici su izvestili da su razgovarali i nudili podršku učenicima (tj. učenicama); razgovarali sa njenim roditeljima; ili joj je pomogli da razgovara sa roditeljima i da se ne oseća krivim ili odgovornim za zlostavljanje u vezi.

Otpriblike 2/3 nastavnika smatra da bi njihova uloga u radu sa učenicima trebalo da bude rešavanje problema digitalnog seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama, ali i da imaju podršku školskog psihologa / pedagoga u tome. Većina nastavnika je ocenila svoje znanje o digitalnom seksualnom nasilju u tinejdžerskim vezama kao prosečno. ¼ nastavnica je uključeno u preventivni rad, sprovođenje različitih preventivnih programa / radionica koje su osmislile OCD; ili u programe prevencije u školi ili kao deo određenog obrazovanja (tj. zdravstvenog obrazovanja).

Da bi mogli bolje da reše problem nasilja u tinejdžerskim vezama koji se dešava na internetu i u fizičkom okruženju, nastavnici su ocenili kao važno sledeće: obrazovanje i trening; kontakt osobe / službe na koje mogu da upute učenike; edukativni materijali; stručnjaci koji rade sa njima kao mentori; školska politika o nasilju u tinejdžerskim vezama; i bolja multisektorska saradnja. Na pitanje šta je potrebno mladima u smislu znanja, veština i aktivnosti vezanih za problem nasilja u tinejdžerskim vezama/digitalnog seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama, odgovori nastavnika uključuju prevenciju i obrazovanje; kao i pružanje saveta, podrške i pomoći.

U **Španiji** većina nastavnica i nastavnika je ocenila da je u stanju da, bar delimično, pruži pomoć učenicima koji su iskusili različite oblike nasilja u partnerskim vezama (tj. fizičko, psihičko, seksualno i digitalno zlostavljanje). Na pitanje da li se iko od njihovih učenika ikada obratio njima tražeći pomoć jer trpe nasilje u tinejdžerskim vezama (NTV), većina je odgovorila negativno. Međutim, bilo je skoro četvrtina nastavnika koji su prijavili da je učenica od njih zatražila za pomoć u slučaju nasilja u tinejdžerskim vezama, a manje od petine je zatražila pomoć učenica u slučaju digitalnog NTV. Znatno je više nastavnika od kojih je zatražila pomoć učenica, nego li onih kojima se za pomoć obratio učenik. Takođe, desetina nastavnika je prijavila da su im se prijatelji žrtve obratili za pomoć. Takođe, značajan broj nastavnika izvestio je da je u stanju da pomogne učenicima. Najčešće korišćene strategije pomoći uključuju upućivanje učenika na školskog psihologa / savetnika; pokretanje preventivnih aktivnosti u razredu i pridržavanje protokola škole. Većina nastavnika smatra da bi njihova uloga trebalo da bude rešavanje problema seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama u radu sa učenicima, ali i da imaju podršku školskog psihologa / pedagoga. Na pitanje da li bi škole i nastavnici trebalo da budu uključeni u zaštitu i sigurnost učenika od digitalnog seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama, apsolutna većina je odgovorila potvrdno. Polovina ispitanika ocenila je svoje znanje o digitalnom seksualnom nasilju u tinejdžerskim vezama prosečnim u poređenju sa trećinom koja je svoje znanje ocenila kao loše, a petina ocenjuje da je znanje prilično dobro. 2/5 nastavnika izvestilo je da se aktivno bavi sprovođenjem programa i aktivnosti prevencije NTV.

Da bi se mogli bolje baviti problemom nasilja u tinejdžerskim vezama na internetu i u fizičkom okruženju, nastavnici ocenjuju kao najvažnije sledeće: obrazovanje i trening; kontakt osobe / službe na koje mogu da upute svoje učenike; stručnjake koji rade sa njima kao mentori; i edukativne materijale. Mišljenja nastavnika o tome šta bi bilo potrebno mladima u pogledu znanja, veština i aktivnosti u vezi sa NTV uključuju podizanje svesti i stvaranje sigurnog prostora za učenike kako bi otvoreno razgovarali, kao i obrazovanje (tj. radionice, vršnjačko obrazovanje, aktivnosti tokom nastave u vezi sa ovom temom).

Uvid u podatke o nacionalnim istraživanjima pokazuje da postoji velika potreba među nastavnicima i stručnim školskim osobljem za dodatnim znanjima i veštinama u vezi sa problemom (digitalnog) nasilja u tinejdžerskim vezama. Takođe postoji prepoznata potreba učenica i učenika u pogledu znanja i veština povezanih sa NTV. Nastavnici smatraju da bi njihova uloga trebalo da bude bavljenje temom digitalnog seksualnog nasilja u tinejdžerskim vezama u njihovom radu sa učenicima. Uprkos tome, mladi se najčešće ne obraćaju svojim nastavnicima za pomoć u situacijama kada su izloženi (digitalnom) nasilju u tinejdžerskim vezama. Međutim, kad se mladi obraćaju za pomoć nastavnicima, rodna dimenzija problema je vidljiva u svim zemljama - više nastavnika je izvestilo da im se učenica obratila za pomoć, nego li učenik. Kao što se očekivalo, većina nastavnika izrazila je potrebu za stručnim usavršavanjem i korisnim edukativnim materijalima, kao i potrebu za kontakt osobama / službama gde mogu poslati učenike.

4. Preporuke

Na osnovu rezultata u srednjim školama u obuhvaćenim zemljama i preporukama na nacionalnom nivou, pripremljene su zajedničke preporuke za nastavnike, škole i donosioce odluka u oblasti obrazovanja. Uzimajući u obzir te nalaze, preporuke se mogu grupisati u dve kategorije.

Podizanje svesti, obrazovanje i prevencija

- Omogućiti edukaciju o rodnim pitanjima i rodno zasnovanom nasilju na univerzitetskom nivou kao deo obuke studentkinja i studenata koji će u budućnosti raditi sa mladima,
- Obezbediti program formalnog, osnovnog obrazovanja za nastavnike i školsko osoblje, s posebnim fokusom na dekonstrukciji njihovih rodnih stereotipa i rodno diskriminatorno ponašanje prema učenicama i učenicima,
- Obezbediti podršku i pomoć nastavnicama i nastavnicima koji žele da budu uključeni u preventivni rad i sprovode različite programe i aktivnosti sa učenicima,
- Realizovati obuke i radionice u školama za srednjoškolce o nasilju u tinejdžerskim vezama, uključujući digitalno seksualno i rodno zasnovano nasilje,
- Obezbediti da se relevantne teme (*npr. rodna ravnopravnost, seksualno i reproduktivno zdravlje i prava, rodno zasnovano nasilje u partnerskim odnosima mladih, digitalna sigurnost*) sprovode kao deo redovnih ili fakultativnih školskih predmeta i vannastavnih aktivnosti,
- Poboljšati znanje nastavnica i nastavnika o mehanizmima i načinima prepoznavanja, prijavljivanja i reagovanja na digitalno nasilje u tinejdžerskim vezama i upućivanje učenika na službe u zajednici,
- Podsticati učenike da zatraže pomoć u situacijama nasilja u tinejdžerskim vezama, a naročito digitalnog seksualnog nasilja, informisati ih kome se mogu obratiti za pomoć i ohrabriti ih da ne budu pasivni posmatrači,
- Raditi na uspostavljanju pozitivne školske klime i kulture koja podržava ravnopravnost polova i ima nultu toleranciju prema rodno zasnovanom nasilju i izgradnji poverenja učenika u nastavnike i školsko osoblje,
- Olakšati razmenu informacija i saradnju između škole i roditelja, kao i između škole i svih relevantnih institucija / organizacija u zajednici u prevenciji i zaštiti učenika od svih oblika nasilja, uključujući digitalno seksualno i rodno zasnovano nasilje u intimnim odnosima mladih.

Regulativa

- Raditi na uspostavljanju jasnih pravila, postupaka, protokola koji bi se bavili potrebama učenica i učenika a da bi bili bezbedni u fizičkom i digitalnom okruženju,
- Po potrebi raditi na uspostavljanju protokola i uputstava za institucije i škole kako da se bave slučajevima nasilja u tinejdžerskim vezama, posebno seksualnim i rodno zasnovanim nasiljem u intimno-partnerskim odnosima mladih,
- Poboljšati zakonsku zaštitu od svih oblika rodno zasnovanog nasilja u fizičkom i digitalnom okruženju sa posebnim naglaskom na intimno-partnerskim odnosima mladih.

Reference:

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Dostupno na:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c> (25.05.2020)

Centar za zaštitu dece i omladine (2019). *Internetska društvena iskustva i mentalno zdravlje mladih*.

Dostupno na : <https://www.poliklinika-djeca.hr/english/featured/news/results-of-the-national-research-project-online-social-experiences-and-mental-health-of-youth/> (5.02.2020)

Agencija Evropske unije za osnovna prava - FRA (2014): *Nasilje nad ženama: istraživanje u celoj EU. Glavni rezultati*. Luksemburg: Kancelarija za publikacije Evropske unije.

Evropski ženski lobi (EWL) - Opservatorij za nasilje nad ženama (2017). *#HerNetHerRights - Mapiranje stanja digitalnog nasilja nad ženama i devojka u Evropi*. Brisel: Evropski ženski lobi, dostupno na engleskom na: <https://bit.ly/3eYbYpv>

Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) (2017). *Cyber violence against women and girls (Digitalno nasilje nad ženama i decom)*. Vilnius: Evropski institut za rodnu ravnopravnost, dostupno na engleskom na: <https://bit.ly/3f0u8af>

Ćeriman, J., Duhaček, N., Perišić, K., Bogdanović, M. i Duhaček, D. (2015). *Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji* (Research on Gender-based Violence in Schools in Serbia). Beograd: Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i UNICEF, dostupno na: <https://bit.ly/3cYhxTb>

Popadić, D. i Kuzmanović, D. (2013). *Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, dostupno na: <https://bit.ly/3bNLxB4>

Margitics, Ferenc & Figula, Erika & Pauwlik, Zsuzsa. (2019). *Iskolai erőszak: Cyberbullying az iskolában. /Az Internetes Zaklató és Internetes Áldozat Skála bemutatása/*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/338066845_Iskolai_eroszak_Cyberbullying_az_iskola_ban_Az_Internetes_Zaklato_es_Internetes_Aldozat_Skala_bemutatasa

